

11. KATEDRA I ZAKŁAD ZOOLOGII

Włodzimierz Juszczak

W r. 1946 powstała w Krakowie — jako jedna z pierwszych w Polsce — Wyższa Szkoła Pedagogiczna. Był to nowy typ szkoły wyższej, szkoły na wskroś zawodowej, o konkretnie i ściśle nakreślonym zadaniu — kształcenia nauczycieli. Ta właśnie specyfika Wyższej Szkoły Pedagogicznej zdecydowała wówczas o jej utworzeniu, obecnie zaś warunkuje jej istnienie obok, czy raczej na równi z uniwersytetem. Strukturalnie i organizacyjnie WSP przypomina dziś uniwersytet. WSP obejmuje trzy wydziały, w ramach zaś jednego z nich, to jest Wydziału Geograficzno-Biologicznego, obok innych zakładów został utworzony początkowo Zakład Biologii, reprezentujący kierunek zarówno botaniczny, jak i zoologiczny. Pierwszym kierownikiem tego Zakładu został znany w Krakowie gimnazjalny profesor biologii, dr J. Kreiner, obecny profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości, w czasie odbudowy kraju z pożogi wojennej i ogromnych zniszczeń, łatwiej było oczywiście powołać do życia nową uczelnię, aniżeli realizować jej istnienie, tym bardziej że nowa, krakowska WSP musiała powstać niemal dosłownie z niczego. Brak było własnego personelu naukowego, brak odpowiednich pomocy naukowych, biblioteki, a przede wszystkim brak odpowiedniego budynku. Dość powiedzieć, że w tym czasie cała WSP, a więc administracja, wszystkie wydziały, sale wykładowe, sale ćwiczeń mieściły się w jednym niewielkim budynku przy ul. Straszewskiego 22. Nietrudno się domyślić, w jakich warunkach pracowali wówczas wykładowcy, asystenci i studenci. Poza tym pociągało to za sobą pewne konsekwencje w samym programie nauczania. Jedną z najważniejszych, to skrócony, 3-letni okres studiów, w rezultacie czego absolwent WSP nie uzyskiwał tytułu magistra.

Rozwój jednak WSP, wbrew tu i ówdzie pojawiającym się negacjom i oporom, był rzeczą konieczną i nieuchronną zarówno z racji jej założeń programowych, jak i ogromnego zapotrzebowania naszego szkolnictwa na odpowiednio wykształconych i przygotowanych do zawodu nauczycieli. Bez cienia ryzyka można nawet powiedzieć, że rozwój WSP jako szkoły zawodowej był przesądzony choćby dlatego, że uniwersytet z powodu swoich odmiennych — z natury rzeczy — założeń programowych w nauczaniu studentów, nie mógł zadania tego wypełnić.

Momentem zwrotnym w dziejach krakowskiej WSP był niewątpliwie rok 1952. Przede wszystkim Uczelnia przeszła na 4-letni okres nauczania, w rezultacie czego absolwenci WSP mogli uzyskiwać dyplom magistra biologii na podstawie rozprawy magisterskiej o charakterze pracy naukowej. Fakt ten podniósł ogromnie rangę zarówno Uczelni, jak i jej wychowanków, nastąpiło bowiem formalnie zrównanie kwalifikacji absolwenta WSP z kwalifikacjami absolwenta każdego uniwersytetu. Drugim przełomowym momentem było przemianowanie szeregu zakładów na katedry; przy przemianowaniu Zakładu Biologii nastąpił rozdział i powstanie dwóch administracyjnie niezależnych katedr, mianowicie Katedry Botaniki i Katedry Zoologii. Kierownikiem pierwszej z nich został botanik doc. dr K. Kostrakiewicz, na

kierownika drugiej powołano krakowskiego zoologa i cenionego pedagoga, doc. dr A. Dziurzyńskiego, który sprawował faktyczne kierownictwo Zakładu Zoologii WSP już od r. 1949. Te dwa fakty zmieniły całkowicie i radykalnie klimat oraz perspektywy rozwoju kierunku biologicznego oraz samych studiów biologicznych na WSP; nie uległy jednak zmianie ciężkie warunki pracy personelu naukowego obu katedr. Obaj kierownicy katedr dzielić musieli jeden wspólny pokój, w następnym zaś i ostatnim pokoju pomieścić się musiało 8 asystentów (4 botaników i 4 zoologów); poza tym jedyna sala ćwiczeń wyposażona była w prymitywną i niedostateczną aparaturę optyczną, przeznaczoną wyłącznie do celów dydaktycznych. Dotkliwie odczuwać się dawały braki odpowiedniej aparatury do celów naukowo-badawczych, brak nowoczesnych pomocy naukowych, biblioteki naukowej, sprzętu pomocniczego itd. Okoliczności te nie ułatwiały i nie usprawniały pracy naukowej sensu stricto. Ale i w tym zakresie nastąpiły radykalne zmiany z chwilą przeniesienia obu katedr z gmachu przy ul. Straszewskiego 22 do gmachu przy ul. Podbrzezie 3, gdzie mieszczą się dotychczas. Tutaj warunki lokalowe, wprawdzie dalekie jeszcze od ideału, są jednak bez porównania lepsze od poprzednich, co oczywiście ma zasadnicze znaczenie dla faktycznego rozwoju obu katedr. Tutaj na szczególne podkreślenie zasługuje inny jeszcze ważny czynnik, który umożliwił i dalej umożliwiał stały rozwój tych katedr, mianowicie cenne poparcie władz Uczelni, które w dobrze zrozumiałym interesie krakowskiej WSP nie szczędzą wysiłku dla rozwoju właśnie kierunku biologicznego, kierunku, jak wiadomo, o podstawowym znaczeniu dla materialistycznego, opartego na naukowych podstawach światopoglądu i wychowania absolwenta WSP. Znamiennym i rzeczowym wyrazem tego poparcia władz Uczelni są dotacje, przeznaczane z jej budżetu na cele kierunku biologicznego, dotacje, które stanowią lwią jego część. Równoległe ze zmianą okoliczności — rzecz można warunków środowiska — zmienia się i oblicze dydaktyczno-naukowe obu katedr.

Jeśli chodzi o kierunek zoologiczny, to już z chwilą utworzenia Katedry Zoologii, a więc organizacyjnie wysokiej i samodzielnej jednostki naukowej, zaistniała konieczność formalnego wydzielenia podstawowych kierunków specjalistycznych, w rezultacie czego w obrębie Katedry powstały trzy zakłady, mianowicie Zoologii, Fizjologii Zwierząt i Metodyki Biologii, ten ostatni o szczególnym znaczeniu właśnie dla magistrów biologii WSP, przyszłych nauczycieli. Kierownictwo Katedry, Zakładu Zoologii oraz Zakładu Metodyki Biologii pozostaje w rękach doc. dr A. Dziurzyńskiego, kierownikiem zaś Zakładu Fizjologii Zwierząt mianowano doc. dr A. Kulczyckiego.

Lata 1952—1960 to okres rozkwitu Katedry Zoologii WSP pod względem organizacyjnym, dydaktycznym i naukowym, co jest wyłączną i ogromną zasługą kierownika Katedry, doc. dr A. Dziurzyńskiego. Jako kierownik Katedry przede wszystkim rozbudował ją organizacyjnie. W początkowym okresie jego kadencji pracowało 3 asystentów, ale później stan ten zwiększył się do 7, przy czym wszyscy oni prowadzili zajęcia dydaktyczne na różnych latach studiów. W tym czasie Katedra Zoologii zatrudniała 3 etatowych samodzielnych pracowników: doc. dr A. Dziurzyńskiego, doc. dr K. Golańskiego, doc. dr A. Kulczyckiego; 2 etatowych st. wykładowców: mgr I. Molewicza, dr J. Wilburga oraz kilku nietatowych, kwalifikowanych pracowników naukowych, przeważnie z Uniwersytetu Jagiellońskiego. W ciągu roku przewijało się przez sam Zakład Zoologii przeciętnie 15 magistrów.

Jako przewodniczący Komisji Programowej dla biologicznego kierunku studiów w WSP, doc. dr A. Dziurzyński zredagował szczegółowy program tego kierunku studiów, którego schemat, zatwierdzony przez Ministerstwo Oświaty, obowiązuje do dzisiaj. W tej odpowiedzialnej pracy, wymagającej wyjątkowej znajomości zagadnienia oraz długoletniego doświadczenia pedagogicznego i dydaktycznego, wziął również udział kierownik Katedry Botaniki WSP, doc. dr K. Kostrakiewicz, który później przejął funkcje przewodniczącego tej Komisji.

Specjalnością naukową doc. dr A. Dziurzyńskiego jest entomologia, zwłaszcza biologia motyli (Lepidoptera), w tym niezmiernie interesująca grupa motyli tzw. minujących. Stąd też tematyka prac naukowych, doktorskich i magisterskich, wykonywanych w Zakładzie Zoologii WSP pod jego kierunkiem dotyczy przeważnie biologii owadów. W tym też czasie ukazują się w druku pierwsze prace asystentów Zakładu Zoologii (mgr Z. Ciesielska, mgr B. Pieronek), prace innych zostają oddane do druku (mgr A. Dziedzicka, mgr M. Wilczek) a niezależnie od tego 3 asystentów rozpoczyna prace doktorskie (mgr Z. Ciesielska, mgr A. Dziedzicka, mgr B. Pieronek). W takim stanie organizacyjno-naukowym zastał Katedrę Zoologii WSP rok 1960, rok, w którym 73-letni jej kierownik, doc. dr A. Dziurzyński przeszedł na emeryturę.

Przejęciowo funkcję w charakterze p.o. kierownika Katedry Zoologii WSP przejął etatowy st. wykładowca dr J. Wilburg i sprawował ją do r. 1961. Należy tu nadmienić, że dr Wilburg położył szczególne zasługi dla Katedry, a zwłaszcza Zakładu Zoologii WSP, przez wyposażenie ich w precyzyjną aparaturę naukowo-badawczą. Mogło się to stać dzięki osobistym kontaktom dr Wilburga z przedstawicielami odpowiednich firm zagranicznych oraz dzięki fachowej znajomości nowoczesnej aparatury badawczej. Jest rzeczą zrozumiałą, że dysponowanie odpowiednią aparaturą naukową podnosi radykalnie poziom prac naukowych, umożliwia zastosowanie szerokiego wachlarza metod badawczych, urozmaica i unowocześnia tematykę prac naukowych, wreszcie — co jest rzeczą równie ważną — kształci dydaktycznie i technicznie samych wykonawców tych prac.

W r. 1961 kierownikiem Katedry i Zakładu Zoologii WSP mianowano doc. dr W. Juszczyka. Kierownikiem Zakładu Fizjologii Zwierząt WSP został nadal dr A. Kulczycki, zaś kierownictwo Zakładu Metodyki Biologii objął etatowy st. wykładowca, mgr I. Molewicz. W tym czasie etaty asystentów w Katedrze Zoologii zwiększyły się do 11, w tym w Zakładzie Zoologii do 9. Poza tym stan personalny w Katedrze nie uległ zmianie. W Zakładzie tym rozpoczęto dwie dalsze prace doktorskie starszych asystentów (mgr M. Jastrzębski, mgr M. Wilczek), ukazały się drukiem dalsze prace naukowe (mgr A. Dziedzicka, mgr M. Wilczek).

Z racji herpetologicznych zainteresowań kierownika Katedry tematyka obecnych prac doktorskich i magisterskich dotyczy biologii, ekologii oraz systematyki płazów i gadów. Część jednak prac magisterskich wykonywanych pod kierunkiem etatowego docenta dr K. Golańskiego zajmuje się głównie biologią jedwabnika morwowego (*Eombyx mori* L.).

W ostatnich trzech latach wyposażenie Zakładu Zoologii WSP w aparaturę naukowo-badawczą wydatnie się zwiększyło. Z ważniejszych pozycji wymienić należy: mikroskop badawczy NF marki Zeiss z najnowocześniejszym wyposażeniem; mikroskop badawczy M-20 marki Wild, produkcji szwajcarskiej, ze specjalnym urządzeniem fazowokontrastowym i do ciemnego pola; dalej dwa mikroskopy typu LgOG marki Zeiss, przeznaczone do prac dyplomowych; sześć mikroskopów stereoskopowych SM XX marki Zeiss; Mikrophot marki Rathenow, z wbudowanym urządzeniem do mikrofotografii, dwa urządzenia rysunkowe do mikroskopu, marki Zeiss, najnowszej produkcji; wirówka z automatycznym wyłączaniem typ T-13 marki Janetzki; mikrotom rotacyjny do skrawków parafinowych marki Leitz-Wetzlar; szafa chłodnicza typ 1200, produkcji krajowej; aparat fotograficzny Exacta Varex z kompletnym wyposażeniem do zdjęć naukowych. Wzbogaciła się również naukowa biblioteka Zakładu Zoologii. Na szczególne podkreślenie zasługuje zakupienie przez WSP dla Zakładu Zoologii 18-tomowej monografii P. Grassego: *Traité de Zoologie*, Paris 1955, która jest bardzo cennym nabytkiem. Tak wyposażone Katedra i Zakład Zoologii WSP już dzisiaj stają w rzędzie dobrze zaopatrzonych innych — w tym nawet znacznie starszych — zakładów naukowych.

Powiększa się również stan Zakładu Zoologii w zakresie umeblowania, co jest rzeczą konieczną z uwagi na stale zwiększającą się aparaturę, bibliotekę, pomoce naukowe, a przede wszystkim zwiększającą się ilość magistrantów. W rezultacie tego Katedra Zoologii WSP, podobnie zresztą jak i Botaniki, zaczyna pod względem lokalowym „pękać w szwach”, zaczyna brakować miejsca dla pracowników i magistrantów, czego najlepszym dowodem jest fakt, że w każdym pomieszczeniu Zakładu Zoologii, wliczając w to również i gabinet kierownika, pracuje po kilka osób. Ale i w tym zakresie istnieją realne perspektywy poprawy na lepsze. W najbliższych bowiem latach ma powstać w Krakowie nowy gmach WSP, obejmujący całość Uczelni. Opracowanie jego projektu przez inż. arch. S. Juszczyka daje gwarancję pięknego architektonicznie, a właściwego funkcjonalnie rozwiązania tego budynku.

Z powyższego, chociaż bardzo ogólnego, zarysu historii Katedry Zoologii WSP wyłaniają się wyraźnie dwa fakty: po pierwsze, działalność Katedry szła niestrudzenie w kierunku udoskonalenia procesu w kształceniu nowych kadr nauczycieli; po drugie, poparcie władz Uczelni oraz hojność Ministerstwa Oświaty dla kierunku biologicznego w krakowskiej WSP są na tyle duże, że umożliwią przyszłemu absolwentowi biologii WSP osiągnięcie wysokiego poziomu nowoczesnej wiedzy przyrodniczej, a tym samym rzetelne przygotowanie się do zawodu nauczyciela biologii, a naukowym pracownikom WSP — kontynuowanie naukowej pracy twórczej.